

Sociológ, historik a podnikateľ Rainer Zitelmann: Antikapitalizmus latentná závisť

.šimon Jeseňák | .rozhovory + | .spoločnosť

19. január 2023

Rainer Zitelmann hovorí o koreňoch antikapitalizmu a o tom, prečo má Západ tendenciu zabúdať, že práve voľný trh bol katalyzátorom jeho úspechu. Kapitalizmus totiž nie je problém, ale riešenie, a to platí aj v roku 2023.

BORIS NĚMEČH

antikapitalizmu? Tieto antikapitalistické postoje sa mi asociujú predovšetkým so závisťou voči úspešným a bohatým. Je závisť dôvodom antikapitalizmu?

Áno, súhlasím. V časopise Economic Affairs som publikoval článok o závislosti. Existuje vedecký výskum o aspekte závislosti. Zaujímavosťou je, že takmer nikto si nie je ochotný priznať, že je závislivý. Ak by ste sa opýtali ľudí a dali im možnosť vybrať si zo škály od 0 – 10, v akej miere sú závisliví, pričom 0 znamená, že človek nie je závislivý, a 10 znamená, že je veľmi závislivý, tak garantujem, že si túto vlastnosť pripustí len minimum ľudí. Ľudia dokonca skôr pripustia, že sú agresívni, alebo si priznajú iné negatívne vlastnosti, no len neradi pripustia, že sú závisliví. Ak niekto prizná, že závidí bohatým ľuďom, tak priznáva, že by chcel disponovať niečím, s čím disponuje bohatý človek.

Prečítajte si aj: Sviečky za zbytočne zosnulých vol. II

Ak to niekto prizná, tak to zákonite vedie k otázke, prečo ja nemám niečo, čo bohatý človek má. A to môže spustiť komplex menejcennosti. Jednou z odpovedí, prečo ja nemám niečo, čo bohatý človek má, totiž môže byť to, že tento bohatý človek je múdrejší, schopnejší, inteligentnejší či pracovitejší, ako som ja. Práve preto si ťažko pripúšťame, že niekomu závidíme. Byť závislivý znamená závidieť niekomu a nechcieť ani tak to, aby sa život a majetkové pomery zlepšili mne, ale aby sa zhoršil život či pomery druhému. My sme počas výskumu závislivosti nemohli ľuďom položiť otvorene otázku, či sú alebo nie sú závisliví, namiesto toho sme im dávali indikatívne otázky, teda napríklad, či by podporili zdanenie bohatých, aj keby to znamenalo, že by sa život ľudí, ktorí majú menej, nijako nezlepšil.

.a teda ľuďom nevadí, že sa im samotným až natoľko nedarí, skôr im vadí to, že sa niekomu inému darí veľmi dobre? Časť spoločnosti teda preferuje, aby sa všetkým darilo horšie, ak sa niektorým členom spoločnosti nebude dariť mimoriadne dobre?

Áno. Ľudia často preferujú rovnomerné rozdelenie chudoby. Ďalšou otázkou vo výskume bolo, či by ľudia podporili zdanenie najbohatších v miere, ktorá by znamenala, že by každý zamestnanec vo firme dostal k svojej výplате dve eurá. A ľudia tú možnosť podporovali. Takisto keď sa z médií dozvedia, že niekto bohatý prišiel nejakým riskantným obchodom o veľa peňazí, potešia sa. Je to pocit dobre známy ako škodoradosť. Tento výskum o závislosti sme realizovali v 13 krajinách a ako

staršími a mladšími obyvateľmi: staršia generácia závidela omnoho menej. K najmenej závistlivým krajinám patrili Južná Kórea, Japonsko a Vietnam. Tam bola miera závesti medzi ľuďmi minimálna.

.ako si tieto výsledky vysvetľujete?

Vo Francúzsku mnohí stále veria, že štát je božstvom, a zároveň nenávidia kapitalizmus. Vo Francúzsku je zároveň silné prepojenie medzi antikapitalizmom a antiamerikanizmom.

.ak si odmyslíme závisť ako jeden z koreňov antikapitalizmu, aké sú podľa vás ďalšie dôvody antipatií alebo nedôvery voči kapitalizmu? Je to inak zaujímavé, pretože práve kapitalizmus pomohol Západu zbohatnúť...

Dnes je situácia celosvetovo iná ako koncom 80. rokov. V tom čase socializmus zlyhal a ľudia boli presvedčení, že kapitalizmus je lepšou cestou. Na čele USA stál Ronald Reagan, na čele Veľkej Británie bola Margaret Thatcherová a na čele Talianska alebo Argentíny boli protrhoví prezidenti. V Poľsku bol začiatkom 90. rokov významnou osobnosťou Leszek Balcerowicz, v Česku Václav Klaus. Bola to doba, keď si ľudia uvedomovali, že kapitalizmus a slobodný trh je pre spoločnosť prospešný, a všetkým bolo jasné, že socializmus bol obrovským zlyhaním.

.ľudia si síce uvedomovali, že socializmus bol zlyhaním, no i napriek tomu sa k nemu začali veľmi rýchlo utiekať.

Ľudská pamäť je krátka, a to je problém. Problém je i to, že študenti sa v školách neučia o tom, že socializmus bol jedna obrovská katastrofa. Stačí jeden príklad za všetky. Keď prednášam po svete, tak sa svojho publika pýtam aj na to, či niekedy počuli o Mao Ce-tungovom projekte Great Leap Forward (Veľký skok bola kampaň v ekonomickej a sociálnej oblasti zameraná na prudké zvýšenie rastu hospodárstva Číny presadzovaná v rokoch 1958 – 1960/1961, pozn. red.). A zvyčajne len niekoľko ľudí vie o tomto projekte, ktorý zapríčinil smrť miliónov ľudí. Ľudia dokonca nevedia ani len o tom, že za vlády Stalina bol na Ukrajine hladomor, ktorý tiež spôsobil smrť miliónov ľudí. Študentov oboznamujeme s hriechmi kolonializmu alebo kapitalizmu, ale to, že komunizmus bol príčinou smrti desiatok miliónov ľudí, je v učebniciach len poznámkou pod čiarou.

.to je strašné...

Tak. A ďalším dôvodom antikapitalizmu je fakt, že ľudia majú tendenciu zabúdať na to, čo je koreňom ich aj nášho úspechu. Pozrime sa na Čile, ktoré je ekonomicky najúspešnejšou krajinou regiónu, no v posledných voľbách si tam za prezidenta

vlastníctvo a začali sa riadiť trhovými princípmi. No a dnes chce ísť Čína naspäť a v priamom prenose tam vidíme comeback etatizmu. Prečo sa to deje?

„Jedno musíme fanúšikom socializmu priznať. Sú to zjavne PR géniovia, keďže len PR génius dokáže predať ľuďom režim, ktorý je zodpovedný za smrť miliónov.“

.áno, prečo?

Myslím, že Čína nepochopila, čomu vďačí za svoj úspech. Dnes sú čínski čelní predstavitelia presvedčení o tom, že Čína našla tretiu cestu k úspechu. Tá cesta je vraj niečo medzi kapitalizmom a komunizmom. Ale to je lož, Čína sa stala úspešnou vďaka trhovým princípom a súkromnému vlastníctvu, nevydala sa žiadnou treťou cestou. Čínsky úspech nenastal vďaka štátu, ale napriek štátu. Skúsím to vysvetliť na príklade. Predstavme si, že sa konajú bežecké preteky a vyhrá ich bežec, ktorý nemá jednu ruku. Ľudia si pomyslia, že na to, aby vyhrali, si musia odrezať jednu ruku. A pritom ten človek nevyhral vďaka svojmu hendikepu, ale napriek nemu. Alebo si predstavme morbidne obézneho človeka, ktorý váži 150 kg. Rozhodne sa prestať jesť masťné a kalorické jedlá, začne sa hýbať a schudne na 80 kg. Má skvelú postavu, no po roku nadobudne dojem, že prestal mať problém s váhou a s vlastným telom, a tak nevidí dôvod, prečo by si nemohol dať pizzu alebo burger. Čo sa stane, ak si dá človek raz burger? Na druhý deň určite nič zlé. Po mesiaci takéhoto stravovania príberie možno dve kilá a stále nebude mať problém, no po niekoľkých mesiacoch alebo rokoch sa môže pokojne vrátiť na pôvodnú váhu. Prečo? Lebo zabudol, prečo úspešne schudol.

.takto to funguje i s krajinami?

Áno. Nemecko, odkiaľ pochádzam, sa stalo úspešnou krajinou vďaka reformám Ludwiga Erharda po druhej svetovej vojne. Ludwig Erhard veril slobodnému trhu a kapitalizmu, a to prinieslo krajine prosperitu. Postupne však Nemecko zabudlo, že sa stalo úspešným vďaka kapitalizmu, zavádzali sme čoraz viac regulácií, pracovný trh prestal byť pružný, budovali sme čoraz väčší „sociálny štát“ a napokon to dospelo tak ďaleko, že sa Nemecko začiatkom milénia nazývalo chorým mužom Európy. Potom prišiel Gerhard Schröder, ktorého dnes neznášam kvôli jeho proruským postojom, no práve on znížil dane z 56 % na 40 %, redukoval rozbužnený sociálny štát a Nemecko sa

plánovanou ekonomikou. Určite na to doplatíme.

.dá sa povedať, že kapitalizmus istým spôsobom dopláca na svoj úspech.

Áno, to je i prípad Poľska, ktoré sa stalo po páde železnej opony mimoriadne úspešným štátom. Dnes na to zabúdajú a nielenže nepokračujú s privatizáciou, ale niektoré podniky zas znárodňujú. Poľská vláda znížila vek odchodu do dôchodku a bezhlavo rozdáva sociálne balíčky. Strana PiS bola kedysi protrhovou stranou. Dnes je v tematike rodiny možno konzervatívna, no ekonomicky sa zmenila na socialisticko-nacionalisticko-etatistický subjekt. Negatívne konzekvencie prvkov socializmu a etatizmu pritom nevidieť – podobne ako pri priberaní – ihneď, no antikapitalizmus, rozdávanie peňazí spolu so socialistickými nápadmi nás dostanú do hrobu.

.toto sú fakty, ale pravda tiež je, že ľudia neraz chcú niečo iné ako kapitalizmus. Socialistickí a aj mnohí progresívni politici sa ich totiž snažia presvedčiť, že pre úspech a prosperitu nie je potrebné pracovať.

Je to falošná predstava o tom, že štát má za úlohu ľuďom rozdávať. Ľudia veria, že štát sa má o nás postarať. Mal som prednášku v Argentíne a v hľadisku v prvom rade sedel mladý muž, ktorý nebol práve príťažlivý. Spýtal som sa ho, či má priateľku a on odpovedal, že nie. Následne som sa ho spýtal, či by chcel mať atraktívnu priateľku a, samozrejme, jeho odpoveď bola, že áno. Potom som sa ho opýtal, či si myslí, že to bude vláda, ktorá mu takúto partnerku zabezpečí a, samozrejme, že povedal, že nie a že je jeho výzvou, aby si pre seba našiel vhodnú partnerku. Tento istý princíp funguje vo všetkom. Nie štát, to my sa musíme postarať o seba a o to, aby sme mali dostatok finančných prostriedkov pre život. My a len my sme zodpovední za vlastné životy.

.značná časť ľudí dnes priznáva, že za úspechom Západu stojí kapitalizmus, no napriek tomu hovoria, že by chceli žiť v inom systéme, i keď nedokážu sformulovať, v akom presne by to malo byť.

Opäť musím súhlasiť. Ak sa pozrieme na predaj kníh v dnešnom Nemecku, najúspešnejšou knihou je jedna s názvom Koniec kapitalizmu od novinárky a publicistky Ulrike Herrmann. Píše, že ľudia by nemali mať právo vlastníť autá alebo lietať a ideálom je podľa Ulrike Herrmann ekonomika, aká fungovala po vojne vo Veľkej Británii. I ona však pripúšťa, že kapitalizmu vďačíme za to, že sme obrovské percento ľudí dostali z chudoby, no zároveň dodáva, že hoci kapitalizmus bol dobrým systémom, dnes čelíme zmene klímy, a tým pádom musíme kapitalizmus opustiť.

.čo si o jej tvrdeniach myslíte?

planétu najviac. Ľudia ako Ulrike Herrmann hovoria, že kapitalizmus znamená ničím neobmedzený rast, ktorý si vyžaduje čoraz viac prostriedkov. Nie je to pravda. Pred niekoľkými rokmi som musel vlastniť a používať desiatky zariadení, dnes mi na počúvanie hudby, GPS, pozeranie filmov, písanie emailov a podobne stačí jeden mobilný telefón. Kapitalizmus práveže prospieva životonosnému prostrediu. Kapitalizmus nie je problém, ale riešenie.

Mimochodom, k skresleniu prispieva i to, že bohatí ľudia, ktorí prosperujú vďaka kapitalizmu, nie sú dostatočne silnými advokátmi tohto systému. Nehovorím, že ho majú ísť hájiť do prvej línie, no mali by viac podporovať think-tanky a médiá, ktoré sú protrhové. Ja som argumenty v prospech kapitalizmu zhrnul v knihe Kapitalizmus nie je problém, ale riešenie (v angličtine vyšla ako *The Power of Capitalism*) a je tam jedna dôležitá kapitola, ktorá pojednáva o tom, prečo intelektuáli nemajú radi kapitalizmus.

.kristian Niemietz, s ktorým som viedol rozhovor rovnako ako s vami vďaka Konzervatívne Inštitútu M. R. Štefánika, tiež spomína tento fenomén. On si ho vysvetľuje tak, že jedine intelektuáli sú natoľko vzdelaní, že dokážu nájsť falošné argumenty v prospech iných systémov ako toho kapitalistického.

Jedno musíme fanúšikom socializmu priznať a to, že sú to zjavne PR géniovia, keďže len PR génius dokáže predať ľuďom režim, ktorý je zodpovedný za smrť miliónov a nekonečné útrapy a život v chudobe miliárd ľudí. Povedať či napísať, že kapitalizmus, vďaka ktorému v priebehu dekád klesol počet ľudí žijúcich v chudobe z 90 % svetovej populácie na 10 %, je podľa nich nehumánne. Ale povedať, že režim, v ktorom umrelo 100 miliónov ľudí, je podľa nich humánný. Keď navyše presvedčia ľudí, že je to ozaj tak... nuž, to dokáže len PR génius.

Rainer Zitelmann prednášal v Bratislave na pozvanie Konzervatívneho Inštitútu Milana Rastislava Štefánika.

BORIS NÉMETH

.rainer Zitelmann *Má doktoráty z histórie a sociológie a je aj úspešný podnikateľ a investor do nehnuteľností. Je autorom 26-tich kníh, ktoré boli preložené do mnohých jazykov na celom svete. Tak je tomu aj v prípade jeho knihy In Defense of Capitalism, ktorá nedávno vyšla aj slovenskom preklade pod názvom Desť najväčších omylov antikapitalistov a celkovo vyjde až v približne 30-tich jazykoch. Jeho predchádzajúce knihy sú The Power of Capitalism (Sila kapitalizmu).*

Ak si predplatíte tlačенý .týždeň na ďalší rok, pomôžete nám prežiť a robiť to, čo vieme. Vopred ďakujeme.

Tento obsah ste si mohli pozrieť vďaka tomu, že ste naším cteným predplatiteľom. Ďakujeme!